

МЕТОДИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Кучеренко С. Ю.,
Кучеренко О. М.

Метою дослідження є аналіз методів оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи з точки зору її доцільності застосування при наданні різних видів кредитів, а також подання рекомендацій щодо найефективнішого методу провадження такої оцінки в практичній діяльності банківської установи.

Методологічною основою статті стали як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. У процесі написання статті були використані методи: діалектичний, економічних порівнянь і узагальнень, групування, графічний, системно-структурного аналізу і синтезу.

Результати роботи. У статті ґрунтовно досліджено сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи, що використовуються банківськими установами в практичній діяльності. Обґрунтовано переваги та недоліки використання кожної з них та доцільність застосування різних методів при наданні різних видів кредитів. Визначено, що найбільш перспективною методикою оцінки кредитоспроможності саме фізичної особи є кредитний скоринг.

Реалізація цих рекомендацій призведе до поліпшення та пришвидшення надання якісних банківських послуг клієнту, а також успішного функціонування банківської установи.

Висновки. Від якості оцінювання кредитоспроможності позичальників залежить фінансовий стан банку в цілому. Найчастіше вивчення кредитоспроможності індивідуальних позичальників здійснюється за бальною системою оцінки надійності клієнтів. За підсумками аналізу якісних і кількісних показників банк робить висновок про надійність потенційного позичальника і дає оцінку кредитоспроможності позичальника.

При розгляді фінансового стану і економічного становища потенційного позичальника важливі буквально всі деталі, в іншому випадку банк може піддатися ризику і понести великі втрати. При цьому складність оцінки кредитоспроможності позичальника змушує фінансові інститути застосовувати різноманітні підходи до методів оцінки. Мінімізувати втрату кредитних ресурсів банку дозволяє ретельний відбір клієнтів на основі оцінки кредитоспроможності позичальника.

Ключеві слова: банківська установа, споживче кредитування, кредитний скоринг; оцінка кредитоспроможності позичальника; андеррайтинг; кредитна історія; якісні показники; кількісні показники.

МЕТОДЫ ОЦЕНКИ КРЕДИТОСПОСОБНОСТИ ЗАЕМЩИКА – ФИЗИЧЕСКОГО ЛИЦА

Кучеренко С. Ю.,
Кучеренко О. Н.

Целью исследования является анализ методов оценки кредитоспособности заемщика – физического лица с точки зрения ее целесообразности применения при оказании различных видов кредитов, а также представление рекомендаций по эффективному методу осуществления такой оценки в практической деятельности банковского учреждения.

Методологической основой статьи стали как общенаучные, так и специальные методы научного познания. В процессе написания статьи были использованы методы: диалектический, экономических сравнений и обобщений, группировки, графический, системно-структурного анализа и синтеза.

Результаты работы. В статье основательно исследованы современные методы оценки кредитоспособности заемщика – физического лица, используемых банковскими учреждениями в практической деятельности. Обоснованы преимущества и недостатки использования каждого из них и целесообразность применения различных методов при оказании различных видов кредитов. Определено, что наиболее перспективной методикой оценки кредитоспособности именно физического лица является кредитный скоринг.

Реализация этих рекомендаций приведет к улучшению и ускорению предоставления качественных банковских услуг клиенту, а также успешного функционирования банковского учреждения.

Выводы. От качества оценки кредитоспособности заемщиков зависит финансовое состояние банка в целом. Чаще всего изучение кредитоспособности индивидуальных заемщиков осуществляется по балльной системе оценки надежности клиентов. По итогам анализа качественных и количественных показателей банк делает вывод о надежности потенциального заемщика и дает оценку кредитоспособности заемщика.

При рассмотрении финансового состояния и экономического положения потенциального заемщика важны буквально все детали, в противном случае банк может подвергнуться риску и понести большие потери. При этом сложность оценки кредитоспособности заемщика заставляет финансовые институты применять различные подходы к методам оценки. Минимизировать потерю кредитных ресурсов банка позволяет тщательный отбор клиентов на основе оценки кредитоспособности заемщика.

Ключевые слова: банковское учреждение, потребительское кредитование, кредитный скоринг; оценка кредитоспособности заемщика; андеррайтинг; кредитная история; качественные показатели; количественные показатели.

METHODS OF ASSESSING THE CREDITWORTHINESS OF THE NATURAL PERSON BORROWER

Kucherenko Svitlana

Kucherenko Oleh

The purpose of the study is to analyze the methods of assessing the creditworthiness of the natural person borrower in terms of feasibility of its applying in various types of lending, as well as to provide the recommendations on the most effective method of implementing such an assessment in banking institutions practice.

Both general scientific and special methods of scientific knowledge have become the methodological basis of the article. In the process of writing the article the following methods were used: dialectical, economic comparisons and generalizations, grouping, graphical, system-structural analysis and synthesis.

Results of work. In the article the modern methods of assessing the creditworthiness of the natural person borrower used by banking institutions in their practice are thoroughly investigated. The advantages and disadvantages of using each of them and the feasibility of applying different methods in providing various types of loans are substantiated. It is determined that the most promising method of assessing the creditworthiness of the natural person borrower is credit scoring.

The implementation of these recommendations will lead to the improvement and acceleration in providing the quality banking services for the client, as well as to the successful operation of the banking institution.

Conclusions. The financial condition of the bank as a whole depends on the quality of assessing the creditworthiness of borrowers. Most often, the examination of the creditworthiness of individual borrowers is carried out on a point system for assessing the clients' reliability. Based on the analysis of qualitative and quantitative indicators, the bank makes a conclusion about the reliability of a potential borrower and gives the assessment to the creditworthiness of the borrower.

In considering the financial situation and economic condition of a potential borrower all the details are important, otherwise the bank may be at risk and suffer great losses. At the same time, the complexity of assessing the creditworthiness of the borrower makes financial institutions to apply the different approaches to evaluation methods. Careful clients' selection based on the assessment of the borrower's creditworthiness allows the bank to minimize its credit resources loss.

Key words: banking institution, consumer lending, credit scoring; assessment of the borrower's creditworthiness; underwriting; credit history; qualitative indicators; quantitative indicators.

JEL Classification: G21, E43, D10

Постановка проблеми. Конкуренція в банківському секторі, що зростає з року в рік, змушує кредитні організації удосконалювати методики оцінки кредитоспроможності як потенційних позичальників, так і існуючих клієнтів банку. Це дозволить не тільки зберегти існуючу клієнтуру і залучити нових позичальників, а також знизить ризики, пов'язані з неякісною оцінкою стану позичальників. Це обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні дослідженню проблем оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб присвячені праці величезної кількості науковців і практиків у банківській сфері. Це зокрема вітчизняні науковці Бучко І. Є., Владичин У. В., Герасимович А. М., Кришталь Г. О., Стецишин Т. Б., Цугунян А. М., які досліджують питання оцінки кредитоспроможності. Їх науковий доробок сприяє наданню більш якісних банківських послуг та поверненню довіри до вітчизняних банківських установ. Саме зміни у їх роботі, пристосування банків до нових макроекономічних умов господарювання потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз різних методів оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи з точки зору її доцільності застосування при наданні різних видів кредитів, а також подання рекомендацій щодо найефективнішого методу провадження такої оцінки в практичній діяльності банківської установи.

Під кредитоспроможністю позичальника слід розуміти такий фінансово-господарський стан домогосподарства, який дає впевненість в ефективному використанні їм позикових коштів, здатність і готовність повернути кредит відповідно до умов договору. Вивчення різних факторів, які можуть спричинити за собою непогашення кредитів, або, навпаки, забезпечують їх своєчасне повернення, становить зміст аналізу кредитоспроможності [1].

Отже, оцінка кредитоспроможності позичальника є одним із способів попередження або хоча б звести до мінімуму кредитного ризику банку. Під кредитним ризиком розуміється небезпека потенційно можливих втрат фінансових ресурсів (в тому числі і недоотримання прибутку) кредитної організації в зв'язку з погіршенням фінансового стану позичальника.

Слід розуміти, що в умовах конкуренції, банку не завжди доводиться мати справу тільки з надійними і матеріально заможними позичальниками [2]. Як правило, навпаки, серед клієнтів банку переважають люди, які відчувають фінансові труднощі. Тому вміння кредитних експертів проаналізувати і оцінити сильні і слабкі сторони позичальника щодо прийнятих боргових зобов'язань – основне завдання будь-якого банку, бо процес кредитування нерозривно пов'язаний з дією різних факторів ризику, здатних доставити банку економічні проблеми.

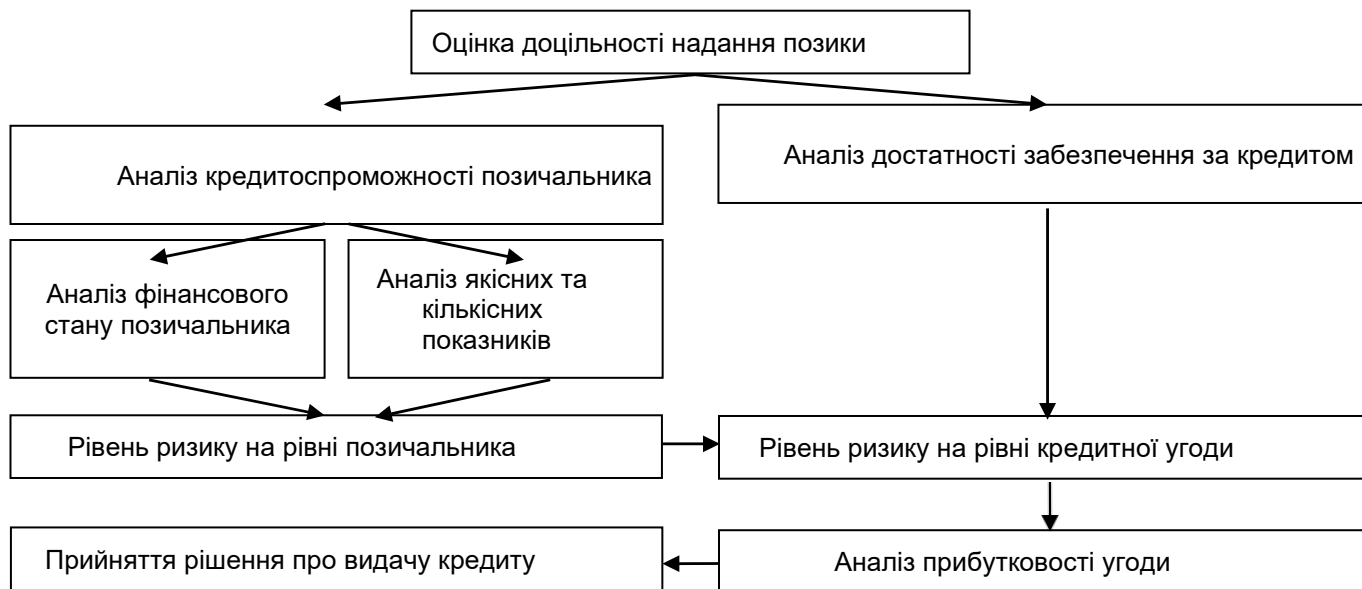
Для оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи банки визначають перелік показників і встановлюють їх критеріальні значення залежно від виду кредиту (на придбання або будівництво житла,

придбання транспортних засобів, товарів тривалого використання, на інші потреби), його обсягу й строку, виду забезпечення (застави) за кредитом [3, с. 57].

Метою оцінки кредитоспроможності позичальника є оцінка кредитного ризику та виявлення джерел погашення позичальником – фізичною особою відсотків і заборгованості за наданим кредитом.

Порядок оцінки банком раціональності надання кредиту в загальному вигляді наведений на рис. 1.

Методика оцінки фінансового стану позичальника базується на аналізі кількісних показників з урахуванням якісних показників, що можуть вплинути на виконання позичальником зобов'язань за кредитом, з визначенням рівня їх ймовірного впливу на дотримання умов договору кредиту шляхом встановлення оптимальних значень та відповідних балів для кожного з показників та здійснюється з урахуванням виду і строку кредиту, що надається.

Рисунок 1. Оцінка доцільності видачі кредиту

Джерело: розроблено автором на основі [3, с. 59]

Оцінку кредитоспроможності позичальника банк визначає, як до надання кредиту, так і в період дії договору кредиту, шляхом внесення нових даних по клієнту та перерахунку його платоспроможності [4, с. 149].

Важливим аспектом при оцінці кредитоспроможності потенційного позичальника є достатність інформації, тобто інформаційна база.

Первинна інформація комерційним банком одержується з:

- заявки (клопотання) на отримання кредиту;
- паспорту громадянина України (з нього банківський працівник визначає вік, місце прописки, сімейний стан тощо);
- довідки з місця роботи з зазначенням доходів позивача, стажу роботи на підприємстві, розміру щомісячних відрахувань;
- документів, що підтверджують прибутки за банківськими вкладами та цінними паперами (при їх наявності).

При оцінці кредитоспроможності фізичних осіб банками, зазвичай, використовуються наступні методики:

- скорингові моделі;
- методика визначення платоспроможності;
- андеррайтинг;
- оцінка кредитної історії [3, с. 57].

Скоринг являє собою математичну або статистичну модель, за допомогою якої на основі кредитної історії попередніх клієнтів кредитна установа може визначити, наскільки велика ймовірність того, що конкретний потенційний позичальник поверне кредит у визначений термін.

Технологію кредитного скорингу запропонував американський економіст Д. Дюран на початку 1940-х років. Ця технологія передбачає використання різноманітних коефіцієнтів в умовах бальної системи та класифікацію потенційних позичальників з урахуванням рейтингу їхньої кредитоспроможності. У США 1967 року для оцінювання кредитоспроможності за допомогою скорингу вперше було застосовано інформаційні технології, що дозволило скоротити частку безнадійних кредитів на 50%. У 1980-х рр. було запропоновано модель скорингу на основі нейромереж, що підвищило прибутковість існуючої моделі на 27% [5, с. 525].

Суть скорингу полягає в тому, що кожному параметру, що характеризує позичальника, надається реальна оцінка в балах. У спрощеному вигляді скорингова модель – це зважена сума визначених характеристик позичальника: вік, сімейний стан, місце роботи, дохід та багато інших факторів.

Існує чотири види кредитного скорингу – аплікаційний, поведінковий і колекторський та скоринг оцінки можливості шахрайства.

Аплікаційний використовується на початку кредитних відносин, коли позичальник отримує кредит. Скоринг за актуальними даними протягом оформлення заявки (application scoring) - оцінка кредитоспроможності потенційних позичальників за наданою інформацією упродовж кредитної трансакції. Основною проблемою створення адекватних систем скорингу є відсутність відповідної статистичної бази щодо функціонування грошово-кредитних систем. Ця проблема, перш за все, це стосується application-скорингу, зважаючи на необхідність доступу до бази даних кредитних справ у цілому по системі. Особливо це стосується банківського ринку трансформаційних країн [6, с.88].

Поведінковий скоринг є частиною кредитного моніторингу. Скоринг протягом кредитного періоду (behavioral scoring), коли оцінка динаміки стану кредитного рахунку позичальника дозволяє математично оцінити ймовірність повернення кредиту. Скорингові моделі ймовірності, що використовуються для цього, дозволяють спрогнозувати зміну платоспроможності позичальника, визначити оптимальні ліміти за кредитною картою тощо [7, с. 179].

Колекторський застосовують у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань. Оцінка ймовірності повного або часткового повернення кредиту (collection scoring) пропонує визначення пріоритетних напрямів роботи щодо позичальників, коли їхній кредитний рахунок класифікують як «незадовільний». Такий вид використовується за умов порушення позичальником зобов'язань щодо погашення кредиту. Згідно з результатами багатьох досліджень майже 40% неплатежів припадає на позичальників, які невимушено забувають внести платіж за кредитом. Підтримка скоринговою системою collection-скорингу дозволяє автоматично ліквідувати цю заборгованість.

Скоринг оцінки можливості шахрайства Оцінка можливості шахрайства (fraud scoring) визначає ймовірність потенційних неправомірних дій позичальника. Як правило, цей метод використовується разом з application- і behavioral-скорингом вірогідного аналізу позичальників. За даними українських банків, під шахрайство підпадає до 10% усіх неплатежів [7, с. 179].

Fraud-scoring – перспективний напрям кредитного скорингу. Ризики зростання портфеля неповернень змусили фінінститути всерйоз задуматися про методи боротьби з такими позичальниками. Fraud-scoring дозволяє банку в онлайн-режимі виявляти здобувачів, чиї звернення варто відхилити або відкласти для більш детального розгляду. Скорингові моделі для виявлення спроб обдурити фінустанову підрозподіляють усіх потенційних позичальників на групи за ймовірністю, що те чи інше прохання про видачу кредиту є шахрайством. Такі заходи не тільки надають додаткову інформацію для поведінкового і колекторського скорингу, а й можуть заплутати шахрая, оскільки скорингова система враховує до результату прийняття рішення не всі питання [6, с.89].

Така методика є знеособленою і може застосовуватися як для фізичних, так і для юридичних осіб. Залежно від кількості набраних балів визначається рейтинг позичальника.

Банк із метою визначення значення коефіцієнта ймовірності дефолту (неможливості виконувати свої зобов'язання) боржника – фізичної особи, у тому числі тієї, яка є суб'єктом господарювання, здійснює оцінку його платоспроможності на підставі сукупності кількісних та якісних показників (табл. 1).

Таблиця 1. Параметри оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи

Якісні показники	Кількісні показники
<ul style="list-style-type: none"> - загальний матеріальний стан клієнта (наявність майна: нерухомості, цінних паперів, банківських вкладів, транспортних засобів та ін., крім майна, переданого в заставу); - соціальна стабільність (постійна робота, сімейний стан, ділова репутація); - вік і стан здоров'я клієнта; - кредитна історія отримана з державних реєстрів (інтенсивність користування банківськими кредитами у минулому та своєчасність їх погашення, користування іншими банківськими послугами) 	<ul style="list-style-type: none"> - сукупний чистий дохід (щомісячні очікувані сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати та зобов'язання) та прогноз на майбутнє; - накопичення на рахунках в банку (інформація надається за бажанням позичальника); - коефіцієнти, які характеризують поточну платоспроможність позичальника і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитною угодою: співвідношення сукупних доходів і витрат, сукупного чистого доходу за місяць і щомісячного внеску за кредитом і відсотками за ним. Оптиміальні значення цих коефіцієнтів банк установлює самостійно з урахуванням видів кредитів і залежно від форми їх надання, цільового призначення, строку користування, наявності забезпечення, способу сплати тощо.

Джерело: розроблено автором на основі [4, с. 149; 11, с. 2].

Банк для розрахунку кількісних показників враховує доходи, факт отримання яких протягом дії договору підтверджується достовірними документами, виданими третьою особою (довідка з місця роботи, довідка/декларація про доходи, виписка (довідка) банку з рахунку про рух коштів) або банком-кредитором, який є роботодавцем боржника – фізичної особи або здійснює обслуговування його рахунку.

Оцінка якісних показників здійснюється на підставі достовірних документів, у тому числі відповідних копій документів, засвідчених у встановленому законодавством порядку.

Як вже зазначалося до кожного показника (табл. 1) встановлюється ваговий коефіцієнт та можливі варіанти відповіді, кожному з яких присвоюється відповідний бал. При цьому показники, варіанти відповідей, вагові коефіцієнти та бали встановлюються кожним банком самостійно і зазначаються у внутрішньому положенні, яке регулює оцінювання фінансового стану позичальника-фізичної особи. Далі проводиться визначення загальної суми балів позичальника множенням показників, що аналізуються, на відповідну їм вагу та відбувається віднесення позичальника до відповідного класу за рейтингом надійності.

Отриманий показник порівнюється з певним кількісним порогом встановленим банком, який є лінією беззбитковості [9]. Відповідно, на отримання кредиту може розраховувати той клієнт, у якого інтегральна величина даних вище цього порогу.

Цілком обґрунтовано, що вирішення питання про видачу кредиту приймається на основі аналізу кредитної історії позичальника. Вивчення кредитної історії потенційного клієнта до вирішення питання про можливість і умови кредитування необхідно для правильної оцінки його кредитоспроможності.

Кредитна історія являє собою інформацію про кредитно-фінансовому минулому потенційного клієнта банку.

Скорингові системи є дуже зручним інструментом оцінювання кредитоспроможності. Використання скорингу сприяє підвищенню швидкості прийняття рішень щодо видачі кредитів, що є дуже важливим у сучасних умовах. Окрім того, скоринг ураховує не тільки фінансові показники діяльності позичальника, а й якісні показники кредитоспроможності.

Згідно наступній методиці, визначення платоспроможності, визначається коефіцієнт поточної платоспроможності (КПП), який характеризує поточний фінансовий стан позичальника і показує відношення сукупних доходів позичальника до його щомісячних витрат (формула (1)).

Даний коефіцієнт розраховується на основі даних про доходи й витрати, наданих позичальником у заявці на кредит і підтверджених документально.

Середньомісячні сукупні доходи розраховуються шляхом визначення середньоарифметичного значення сукупних доходів, отриманих і підтверджених позичальником. Розрахунковий період, зазвичай, містить у собі 12 останніх місяців, за винятком випадків надання позичальником, що здійснює підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи, декларації про доходи, коли за розрахунковий приймається останній податковий період:

$$КПП = \frac{СЧД}{ЩЗ_{кр}} \quad (1)$$

де, СЧД – сукупний чистий дохід позичальника за місяць;

ЩЗ_{кр} – щомісячні зобов'язання позичальника щодо погашення кредиту та сплати процентів за ним. При цьому сукупний чистий дохід позичальника (СЧД) визначається як різниця між щомісячними очікуваними сукупними доходами позичальника та сукупними витратами та зобов'язаннями.

Також ураховуються сукупні доходи поручителя, підтверджені відповідними документами (у разі укладання договору поруки). Щомісячний мінімальний рівень сукупних витрат позичальника не може бути меншим за визначену банком суму для конкретного кредитного продукту [10, с. 269].

Чим вище значення коефіцієнта КПП, тим краще фінансовий стан позичальника. Якщо частка щомісячних витрат позичальника в його доході становить більше визначених кредитною політикою банку подальший розгляд питання про надання кредиту припиняється.

Досліджуючи споживче кредитування варто підкреслити його зв'язок з іпотечним кредитом. Зауважимо, що не є тотожними, хоча й тісно пов'язані, поняття «кредит на купівлю житла» та «іпотечний кредит». Перший виділяють за цільовим спрямуванням коштів, другий – за видом забезпечення. Тому іпотечний кредит не вірно ототожнювати з житловим, і розглядати як споживчий слід лише тоді, коли позичальником є фізична особа, а об'єктом позики виступає задоволення її індивідуальних потреб.

При іпотечному кредитуванні/видачі кредиту на купівлю нерухомості основний спосіб зниження кредитного ризику банку – це проведення андеррайтингу позичальника (процедура оцінки банком ймовірності погашення або непогашення кредиту. Вона передбачає вивчення платоспроможності, кредитоспроможності потенційного позичальника. Вивчивши документи надані клієнтом, банк визначає суму максимально можливого кредиту для нього).

Оцінюючи методику андеррайтингу, можна зробити висновок, що тут застосовується системний підхід до аналізу позичальника. Позитивна сторона методики – можливість банку до будь-якого потенційного позичальника виробити індивідуальний підхід, в рамках якого буде врахована необхідна кількість характеристик [7]. Серед недоліків цієї оцінки – трудомісткість її виконання, що вимагає особливої кваліфікації банківських працівників. Більшість банків вважають за краще компенсувати кредитний ризик за допомогою підвищення процентної ставки.

Оцінка кредитної історії позичальника банку передбачає, що для визначення кредитоспроможності клієнта вивчають як місячні доходи, так і витрати позичальника. Доходи, як правило, визначаються за трьома напрямками: доходи від заробітної плати; доходи від заощаджень та цінних паперів; інші доходи.

Одним з основних показників, що визначають можливість видачі кредиту, є фінансова та соціальна стабільність позичальника. При всіх рівних умовах перевага надається клієнту, який має більш достатні для

погашення кредиту стабільні доходи, а також тривалий стаж роботи на підприємстві, в організації і більш тривале проживання за даною адресою [3, с. 59].

Варто також зазначити, що аналіз кредитоспроможності проводиться як по позичальнику так і по його поручителю (при наявності останнього). При цьому метод аналізу і документація така ж сама, як і при аналізі самого позичальника. В результаті проведеної роботи визначається можливість клієнта виконувати платежі на погашення основного боргу і відсотків за нього, а поручителя – виконувати їх у випадку неплатоспроможності основного позичальника [11, с. 314].

За результатами визначення кредитоспроможності (фінансового стану) фізичної особи згідно Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» здійснюється класифікація позичальника за класами, у тому числі з урахуванням фактора своєчасності сплати боргу, а саме [8] :

- «клас 1 – фінансовий стан високий: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 50 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу не перевищує сім днів; наявні підстави вважати, що і надалі виконання зобов'язань боржником здійснюватиметься на високому рівні; наявність у власності майна, крім майна, переданого в заставу; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, перевищують їх оптимальні значення;

- клас 2 – фінансовий стан добрий: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 60 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 8 до 30 днів; наявні підстави вважати, що надалі стан виконання зобов'язань боржником не погіршиться; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, не нижчі, ніж їх оптимальні значення;

- клас 3 – фінансовий стан задовільний: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 70 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; простежуються інші негативні тенденції (зміна місця роботи з погіршенням умов, зростання обсягу зобов'язань боржника – фізичної особи, що свідчить про підвищення ймовірності несвоєчасного та/або в неповній сумі погашення боргу); кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 31 до 60 днів; наявні підстави очікувати надалі погіршення стану виконання боржником зобов'язань; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, не завжди відповідають оптимальним значенням;

- клас 4 – фінансовий стан незадовільний: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 80 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; наявні негативні зміни щодо загального матеріального стану клієнта та/або його соціальної стабільності; зростання обсягу зобов'язань боржника – фізичної особи свідчить про високу ймовірність несвоєчасного та/або в неповній сумі погашення боргу; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 61 до 90 днів; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, є несуттєво нижчими, ніж їх оптимальні значення;

- клас 5 – фінансовий стан критичний: сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) перевищує 80 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника – фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить більше 90 днів; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника – фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, нижчі, ніж їх оптимальні значення».

Банк у разі наявності в боржника – фізичної особи характеристик, які відповідають різним класам, відносить такого боржника до нижчого класу [8, с. 2].

Одним із перспективних напрямів оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи, на нашу думку, є використання системи кредитного скорингу.

До переваг скорингових систем можна віднести [6, с.90-91]:

- підвищення точності оцінки позичальника та зменшення рівня неповернень. Як свідчить досвід західних країн, після введення в роботу скорингових моделей рівень «поганих» боргів скоротився на 15-20% у порівнянні з ручним опрацюванням кредитних заявок.

- прискорення процедури оцінки позичальника. Метод скорингу дозволяє провести експрес-аналіз заявки на кредит у присутності клієнта.

- швидкість і безсторонність в ухваленні рішень. У французьких банках клієнт, запросивши позику і заповнивши спеціальну анкету, може отримати відповідь про можливість надання позики протягом кількох хвилин.

- збільшення кредитного портфелю за рахунок зменшення кількості необґрунтованих відмов по кредитних заявках, можливість ефективного управління кредитним портфелем,

- створення централізованого накопичення даних про позичальників;

- зниження резервів, що формуються на можливі втрати по кредитах.

- відсутність необхідності тривалого навчання персоналу

Запровадження кредитного скорингу в практичній діяльності вітчизняних банків дасть здатність:

- підвищити ефективність управління кредитним портфелем банку на підставі прийняття зважених та обґрунтованих рішень;
- знизити операційні витрати завдяки економії робочого часу працівників кредитного відділу, оскільки порівняно з традиційним аналізом кредитної заявки знижується кількість документації, що обробляється.
- використовувати якісно нові системи прийняття рішень щодо видачі кредиту і вдосконалення моделей кредитування.

Основними напрямками розвитку скорингових систем є пошук нових факторів впливу, розробка та використання новітніх моделей оцінки кредитного ризику позичальників, методів їх реалізації. Оскільки конкуренція на ринку споживчого кредитування жорстка, то установа з кращою системою кредитного ризик-менеджменту отримає значні конкурентні переваги.

Висновки. Отже, від якості оцінювання кредитоспроможності позичальників залежить фінансовий стан банку в цілому. Найчастіше вивчення кредитоспроможності індивідуальних позичальників здійснюється за бальною системою оцінки надійності клієнтів. За підсумками аналізу якісних і кількісних показників банк робить висновок про надійність потенційного позичальника і дає оцінку кредитоспроможності позичальника.

При розгляді фінансового стану і економічного становища потенційного позичальника важливі буквально всі деталі, в іншому випадку банк може піддатися ризику і понести великі втрати. При цьому складність оцінки кредитоспроможності позичальника змушує фінансові інститути застосовувати різноманітні підходи до методів оцінки, не обов'язково описані вище. Мінімізувати втрату кредитних ресурсів банку дозволяє ретельний відбір клієнтів на основі оцінки кредитоспроможності позичальника.

Незважаючи на єдність розглянутих критеріїв і способів оцінки, існує специфіка в аналізі кредитоспроможності фізичних осіб окремими банками, яка залежить, насамперед, від кредитної політики кожної банківської установи.

Список використаних джерел

1. Печникова А. В., Маркова О. М., Стародубцева Е. Д. Банковские операции. М.: ИНФРА-М, 2007. 368 с.
2. Зверев О. А. Конкуренция на рынке розничных банковских услуг и задачи банковского менеджмента. Финансы и кредит. 2010. № 18 (156).
3. Цугунян А. М. Оцінка кредитоспроможності позичальника та шляхи її вдосконалення. Фінанси, банки, інвестиції. 2014. № 1. С. 57-62. URL: www.fbi.crimea.edu/arhiv/2014/nv_1-2014/010tcugun.pdf.
4. Кришталь Г. О. Оцінка фінансового стану позичальника – фізичної особи в комерційному банку. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2014. Вип. 1. С. 147-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2014_1_19.
5. Hand D. J., Henley W. E. Statistical classification methods in consumer credit. Journal of the Royal Statistical Society, Series A. 1997. V. 160. P. 523–541.
6. Стечишин Т. Б. Сучасні банківські методики визначення кредитоспроможності позичальника – фізичної особи. Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. 2015. № 23. С. 82-93.
7. Бучко І. Є. Скоринг як метод зниження кредитного ризику банку. Вісник університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 2(17). С. 178-182. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/
8. Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» від 30.06.2016 р. № 351.
9. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности: Учебное пособие. 6-е изд., испр. и доп. М.: НИЦ Инфра-М, 2013. 284 с.
10. Владичин У. В. Банківське кредитування: Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. С. К. Реверчука. Київ: Атіка, 2008. 648 с.
11. Герасимович А. М. Проблеми аналітичної оцінки банківських методик визначення кредитоспроможності позичальника-фізичної особи. Вісник ЖДТУ. 2012. № 3 (61). С. 313-315. URL: www.vnu-zh.dtu.edu.ua/article/viewFile/44517/40782.

References

1. Pechnikova, A. V., Markova, O. M. & Starodubtseva, E. D. (2007). Bankovskie operatsii [Banking operations]. M.: INFRA-M. 368 s.
2. Zverev, O. A. (2010). Konkurentsia na rynke roznichnykh bankovskikh uslug i zadachi bankovskogo menedzhmenta [Competition in the retail banking market and the tasks of banking management]. Finansy i kredit – Finance and credit, 18 (156).
3. Tshunian, A. M. (2014). Otsinka kredyospromozhnosti pozychalnyka ta shliakhy yii vdoskonalennia [Assessment of the borrower's creditworthiness and ways to improve it.]. Finansy, banky, investysii – Finance, banks, investments, 1. 57-62. URL: www.fbi.crimea.edu/arhiv/2014/nv_1-2014/010tcugun.pdf.
4. Kryshthal, H. O. (2014). Otsinka finansovoho stanu pozychalnyka – fizychnoi osoby v komertsiiinomu banku [Assessment of the financial condition of the borrower - an individual in a commercial bank]. Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky – Financial and credit activities: problems of theory and practice, 1. 147-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2014_1_19.
5. Hand, D. J. & Henley, W. E. (1997). Statistical classification methods in consumer credit. Journal of the Royal Statistical Society, Series A, 160. 523–541.

6. Stechyshyn, T. B. (2015). *Suchasni bankivski metodyky vyznachennia kredytopromozhnosti pozychalnyka – fizychnoi osoby [Modern banking methods for determining the creditworthiness of the borrower - an individual]*. Nauka moloda : zb. nauk. prats molodykh vchenykh TNEU – Young Science: Coll. Science. works of young scientists of TNEU, 23. 82-93.
7. Buchko, I. Ye. (2013). *Skorynh yak metod znyzhennia kredytnoho ryzyku banku [Scoring as a method of reducing credit risk of the bank]*. Visnyk universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy – Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine, 2(17). 178-182. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/
8. Polozhennia «Pro vyznachennia bankamy Ukrainy rozmiru kredytnoho ryzyku za aktyvnymy bankivskymy operatsiyamy» vid 30.06.2016 r. № 351 [Regulation «On Determination of the Amount of Credit Risk by Active Banking Banks on Active Banking Operations» of June 30, 2016 № 351.].
9. Savitskaya, G. V. (2013). *Analiz khozyaystvennoy deyatel'nosti: Uchebnoe posobie [Analysis of economic activity: textbook]*. M.: NITs Infra-M, 284 s.
10. Vladychyn, U. V. (2008). *Bankivske kredytuvannia: Navchalnyi posibnyk [Bank lending: Textbook]*. Za red. d.e.n., prof. S. K. Reverchuka. Kyiv: Atika, 648 s.
11. Herasymovych, A. M. (2012). *Problemy analitychnoi otsinky bankivskykh metodyk vyznachennia kredytopromozhnosti pozychalnyka-fizychnoi osoby [Problems of analytical assessment of banking methods for determining the creditworthiness of the borrower-individual]*. Visnyk ZhDTU – Bulletin of ZhSTU, 3 (61). 313-315. URL: www.ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/44517/40782.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Кучеренко Світлана Юріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
e-mail: ksvetau@i.ua
<https://orcid.org/0000-0001-7560-1212>
Researcher ID: S-1892-2018
Кучеренко Олег Миколайович, студент магістратури ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
e-mail: olegfox99@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Кучеренко Светлана Юрьевна, кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
e-mail: ksvetau@i.ua
Кучеренко Олег Николаевич, студент магистратуры ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»
e-mail: olegfox99@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Kucherenko Svitlana, PhD, assistant professor of Economics Department Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
e-mail: ksvetau@i.ua
Kucherenko Oleh, master's student Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
e-mail: olegfox99@gmail.com

Подано до редакції 21.07.2020
Прийнято до друку 12.08.2020

УДК 336.142.3

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-46-177-183>

ДЕРЖАВНІ ТА МУНІЦИПАЛЬНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ*

**Макогон В. Д.
Адаменко І. П.**

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах економічних перетворень актуалізуються питання підвищення обґрунтованості фінансово-бюджетної політики, посилення дієвості систем управління державними та муніципальними фінансами. Вагомим завданням постає відновлення бюджетної рівноваги, узгодження дій органів державної влади та місцевого самоврядування в процесі формування та реалізації фінансово-бюджетної політики.

*Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).